

JOHN STUART MILL (1806. – 1873.)

SADRŽAJ

1. ŽIVOT I DJELA

1. ŽIVOT I DJELA

Kao sin filozofa Jamesa Milla, John je već za rana djetinjstva došao u dodir s filozofijom. Upoznao je misli J. Benthama, ali je čitao i druge filozofe: Condillaca, Helvetiusa, Lockea, Humea i dr. Odbacivši previše jednostrane Benthamove poglede na ljudsku narav, upoznao se s francuskim pozitivizmom, osobito čitajući Comteovu pozitivnu filozofiju. Međutim, i tu je odbacio kasniju Comteovu teoriju o duhovnoj organizaciji čovječanstva.

Uz njegovo glavno djelo *System of Logic*, poznat je kao utilitarist u djelu *Utilitarianism*. Tu često daje citiranu definiciju utilitarizma: »ljudski čini su pravilni u razmjeru u kojem pridonose sreći, a loši ukoliko donose nesreću«. Sreća ovdje znači užitek, odsutnost boli, a nesreća bol i nedostatak užitka. To je načelo »najveće sreće«. J. S. Mill ipak katkad stavlja nešto što bi se moglo nazvati ljudska narav iznad sreće, kad kaže: »Bolje je biti nesretan čovjek, nego sretna svinja; bolje je biti nesretan Sokrat, nego sretna budala«. Protiv Benthamovog egoizma Mill naglašava kako je cilj individualnog djelovanja što veća sreća što većeg broja ljudi.

U svom *Sistemu logike* Mill je htio oživjeti logiku koja je u 18. st. bila previše zanemarena. Premda on na nekim mjestima odbacuje empirizam, ipak drži da je materijal za sve naše spoznaje uzet iz iskustva. U tom smislu je Mill bez sumnje empirist. Kad govori o intuiciji, onda misli na neposrednu svijest naših osjeta i osjećaja.

Logika se bavi zaključivanjima iz istina koje smo prije spoznali, time što ona daje kriterije za određivanje vrijednosti zaključivanja ili dokaza. Mill počinje istraživanjem riječi, odnosno imena. Govoreći o sudovima, on ih tumači kao potvrđivanje ili negiranje imena pomoću riječi »je« ili »nije«, odnosno »su« ili »nisu«. Te riječi služe samo kao gramatičke kopule za spajanje subjekta i predikata. Razlikuje također realne i verbalne sudove. Realni sudovi tvrde ili niječu neki atribut o subjektu kad taj atribut nije konotiran samim imenom ili značenjem subjekta. Takav sud daje nove informacije. U tu skupinu sudova nužno spadaju oni kojima je subjekt vlastito ime, jer vlastita imena nisu konotativne riječi. Kod verbalnih sudova možemo do predikata doći jednostavno analizom subjekta. Najvažnija skupina verbalnih sudova su definicije, jer su definicije sudovi koji tumače značenje riječi, bilo da se radi o općem značenju bilo o onom koje riječi daje onaj koji je upotrebljava. Ako pod istinom mislimo poklapanje između suda i izvan-jezične činjenice, onda moramo zaključiti da nijedan čisto

verbalni (analitički) sud ne može biti smatran istinitim. Takvi sudovi ne govore ništa o činjenicama. U tom slučaju ne bi bilo ni realnih sudova koji bi bili nužno istiniti. Mill svakako odbacuje misao o bilo kakvoj apriornoj spoznaji stvarnosti. Postoje, međutim, realni sudovi koji odražavaju jednodobnost i redovitost iskustva, tako da bi njihovo nijekanje izgledalo potpuno nevjerodostojnim. Takve sudove možemo smatrati kao da su nužno istiniti. Prema tome, realan sud može biti nužno istinit na psihološki način, a da ne mora biti nužno istinit na logički način, tj. za svako moguće iskustvo i za sve neopažene i nedoživljene fenomene.

Narav matematičkih sudova: matematika ima neke posebne karakteristike. On želi spasiti istinitost matematičkih sudova. Zato smatra da su Euklidovi teoremi samo djelomično definicije, a djelomično izvedeni od postulata koji mogu biti istiniti ili neistiniti. I prvi matematički principi su izvedeni iz iskustva i to kao njegove generalizacije. Neke matematičke propozicije počivaju također na empiričkim hipotezama. Nužnost matematičkih propozicija valja protumačiti kao nužnost logičke veze između premisa i zaključaka iz njih izvedenih.

J. S. Mill je razvio tzv. »induktivnu logiku«. Ona se bavi obrađivanjem naših osjetnih opažaja. Budući da nemamo o svemu izravne osjetne opažaje, moramo se često služiti logičkim zaključivanjem (inference). Kad imamo niz pojedinačnih promatranja, zamjedbi, obično postavimo opće pojmove i zakonitosti. Mill želi pokazati sigurne korake naše misli u zaključivanju. Zato je postavio sljedeća pravila koja služe kao tehnika znanstvenog istraživanja:

1. metoda slaganja: ako dva ili više slučajeva u kojima se javlja neka pojava imaju samo jednu zajedničku okolnost, onda je ona uzrok ili djelovanje te pojave;
2. metoda razlike: ako dva slučaja sadržavaju neku pojavu onda kad nastupi određena okolnost, a neznaju kad ta okolnost nestaje, onda ta pojava ovisi od dotične okolnosti;
3. ujedinenje metode slaganja i razlike: ako određeni slučajevi u prisutnosti neke okolnosti sadržavaju neku pojavu, a drugi kod odsutnosti te okolnosti ne sadržavaju tu pojavu, onda je okolnost uvjet za pojavu;
4. metoda ostataka: ako je pojava ovisna od neke okolnosti, a ta je okolnost zapravo zbroj mnogih okolnosti, onda možemo ustanoviti ovisnost pojave od treće okolnosti, ukoliko smo ustanovili međuovisnost navedenih okolnosti;
5. metoda paralelnih promjena: ako se neka pojava mijenja čim je mijenja neka druga pojava, onda je ona prva pojava ovisna od druge.

Temeljna misao tih pravila je prijelaz od pojedinačnih osnovica na opće sudove. U tome se sastoji bit indukcije. Takav način zaključivanja je moguć jedino pod pretpostavkom konstantnog tijeka u prirodi ili jednodobnosti prirode. Kako spoznajemo tu jednodobnost prirode (uniformity of nature)? Mi je na početku šutke pretpostavimo, a izričita njena ideja javlja nam se tek kad otkrijemo pojedinačne jednodobnosti u prirodi. I što više otkrivamo takve pojedinačne jednodobnosti to više pokazujemo vrijednost te ideje. To je zapravo nastavljanje Humeovog psihologizma.

Slično Mill postupa i u etici. Tu nastavlja engleski eudaimonizam i utilitarizam. Glavni motiv je misao sreće. Millova etika se naziva altruizmom ili socijalnim utilitarizmom, jer naglašava kako valja težiti za time da sreću postigne što veći broj ljudi, a ne samo pojedinac - egoist.

Iako je J. S. Mili odgojen nereligiozno, on je ipak, više od svog oca, bio otvoren za misao o Božjoj egzistenciji. Odbijajući Descartesov ontološki dokaz, ali i dokaze na temelju kauzalnosti, što je dosljedno njegovom empiričkom stavu, dopušta kao jedino »znanstveni«, dokaz na temelju reda u prirodi (design i nature). »Mislim da treba dopustiti, prema sadašnjem stanju naše spoznaje, da sklad u prirodi daje širok stupanj vjerojatnosti u korist stvaranja od nekog uma«. Jedna od poteškoća za vjeru u Boga i za njega je činjenica zla u svijetu. Ako je Bog svemoguć, onda može spriječiti zlo, a ako on to ne čini, onda nije neizmjereno dobar.